

Ewa Asplund, Filosofiska samtal med barn, Examinationsuppgift Ht 06.

Inledning

Efter en del diskussioner beslutade vi att försöka hålla ett filosofiskt samtal i enlighet med Matthew Lipmans modell/tågordning, för hade redan haft ett sokratiskt samtal i vår studentgrupp. Vi tänkte att deliberativa samtal inte är någon metod utan mer ett förhållningssätt utan specifik struktur och mera handlar om olika kriterier för att kunna göra en bedömning av vad som gör ett samtal lyckat eller misslyckat/deliberativt respektive icke deliberativt. De kriterier som vi fått tillgång till för att bedöma om ett samtal är deliberativt eller inte, kunde vi praktisera oavsett vilken modell av samtal vi valt. Texten vi valde vänder sig främst till tonåringar, vilket vi kan ha användning av i vårt yrke.

Syftet

är att utifrån en video-inspelning av ett filosofiskt samtal enligt Matthew Lipmans modell, försöka använda de olika verktyg vi fått tillgång till under kursen *filosofiska samtal med barn*, till att synliggöra vad det är för ett samtal vi håller.

Frågeställningar

Hade vi ett filosofiskt samtal, och vad var det som gjorde att vi hade det eller inte? Var samtalet vi gjorde deliberativt eller inte?

Samtalet

Gruppen bestående av 5 personer kom först överens om vilken text vi skulle läsa innan inspelningsdagen, vilka som skulle samtala och vem som skulle vara samtalsledare. Vi samlades i ett grupprum på lärarhögskolan och riggade upp kameran och följde sedan tågordningen som vi tidigare gjort i klassrummet tillsammans med läraren Moa Bursell, som finns beskriven i boken *Iåt barnen filosofera* (Beate Borresson & Bo Malmhøster, 2004, s.42)

Filosofiskt samtal enligt Matthew Lipmans modell börjar med en

Händelse, som var att vi läste kapitlet *feministisk filosofi* (Liza Haglund, 2001 s.64). Som följdes av en **Tankepaus**, då vi funderade ut en fråga vi ville diskutera. Därefter skrev vi upp allas frågor på en whiteboard, sedan funderade vi på vilken av de föreslagna frågorna vi ville diskutera under en ny **Tankepaus**. Följt av **Val av frågor**, då vi röstade fram frågeställningen: *Hur skulle en manism gestaltas?* **Samtalet**, började med att den vars fråga vi valt, fick inleda med en argumentation av sin frågeställning. Sedan samtalade vi med varandra i ca 50 minuter. Därefter så hade vi en ny **Tankepaus**, då vi funderade på, samt skrev ned tankar vi hade om hur samtalet fungerat, vad som skett. Vad hade vi sagt och gjort? Sedan samtalade vi om samtalet i ett så kallat:

Metasamtal

Vad hade vi kommit fram till? När flöt samtalet och när gjorde inte det? Hade vi något stycke som kunde lämpa sig och vara intressant att transkribera, behövde vi enas? Tyckte vi olika om vilka händelser som var bäst? Vi tittade gemensamt på video-filmen för att bestämma vilken sekvens vi skulle transkribera. Vi hade ytterligare ett metasamtal utifrån de upptäckter vi fick, då vi såg filmen igen.

Transkribering och iakttagelser av ett kort stycke av samtalet

Jag beskriver i denna del av samtalet att det finns arenor som män inte har tillgång till, t.ex. Att vara förälder på lika villkor. Som ett svar/förklaring till ett resonemang/argumentering om att feminismen föddes ur ett missnöje och därför finns inte manism. Som om killar hade tillgång till allt?! Manismen borde verkligen finnas aktiv idag med det resonemanget, menar jag. Då svarar Marie BG med en fråga:

- Kan det vara anledningen till de här mansgrupperna som finns? Där män som känner sig... inte inne i samhället vare sig när det gäller kvinnor eller samhället? Och att det är

väldigt viktigt att det är en man som de pratar med Hon tittar fram mot mig för att se om hon förstått mig rätt eller att jag förstått henne rätt, medhåll. Är vi överens, pratar vi om samma sak tycks hennes ögon/kropp fråga

Ewa: *Sen är det ju helt sjukt att vi delar upp.....* xavbrytning

Marie: *Manismen kommer att växa ju mer såna här situationer det blir, så det kanske är positivt?*

Marie BG: *ja det kan man ju känna att och det är år 2006, jag... här sitter vi fortfarande det kan man ju tycka är helt absurt och inte kommit längre än så här. och som du säger ...i skolan är det jättejobbigt då det kommer in en så n här klass som har fått den här möjligheten (tittar och pekar på Ewa, Calla biter mot hennes hand i luften) som är fantastisk alltså och jag blir så här ..Wow va häftigt det är ..mera, mera sånt*

Calla: *mmm Tr...hrm ner dom[svårt att höra]*

Ewa: *ja det ger ett slags hopp också att vi kan faktiskt gör skillnad i en grupp...åh sen är det ju helt* xavbrytning

Marie BG: *och att man ska börja på förskolan, då verkligen*

Calla: *ja och röra runt*

Jag, Ewa sitter och väntar in ett uppehåll i pratat för att återigen hoppa in med: *Det är ju helt sjukt* Ewa: *Sen är det ju helt sjukt att man bara gör den där kategoriseringen inom ett hem som om det vore kvinnligt att sköta om ett hem... som man lever ihop tillsammans med någon annan som då skulle vara något annat och är fri från det, alltså de där könsrollerna är ju skumma.*

Analys av transkriberingen

När jag först såg vårt samtal på film, upplevde jag att jag väntade på ett bra tillfälle att säga min mening igen och att jag på något sätt "låtsades" lyssna för att först svara på den andres resonemang innan jag vävde ihop det med mitt. När jag transkriberade denna episod märkte jag att jag inte alls gjorde så, utan jag verkar lyssna och tar in vad de andra säger och väntar snällt på min tur utan att avbryta och inte alls utifrån strategin ovan, som jag först upplevde. Jag fick syn på att jag lyssnade mer och bättre än jag trodde, vilket var positivt. Jag förändras, men det tar tid. Det gäller att ha tålamod med sig själv. Jag var den som kom med mycket forskningsfakta och det var både på gott och ont.

//...och fokus ska ligga på att bygga resonemang snarare än att rasera och förgöra varandras ståndpunkter. (Haglund 2004,s.18).

Vi försökte verkligen gemensamt försöka förstå det filosofiska nyskapade begreppet (finns ej i sinnevärlden) *manism*, utifrån våra olika förförståelser och olika perspektiv. Vi gick därifrån med nya insikter och pedagogiska konsekvenser - tips och nya obesvarade frågor.

Jag såg också vilken betydelse kroppsspråket hade, blickar och gester verkade ofta betyda *Förstår du mig?* eller *Är vi överens?* eller *Har jag förstått dig rätt?*

När vi var osäkra på om den andra lyssnade, så sökte vi ögonkontakt med den och lutade oss fram, och/eller viftade med en hand. För att visa att vi lyssnade, nickade vi och tog ögonkontakt, vi bekräftade att vi lyssnade och var överens/ eller förstod. Det påvisar vilket stort värde filmning och transkribering av ett samtal har, för att kunna se fler dimensioner av ett samtal och för att göra sig medveten om sig själv, för att kunna förändra sig. Människans självbild påverkas av hur hon använder språket och hur hon blir bemött av de andra runt

omkring. (Theodorsson Annika, 2004,s.35)

//... alla de olika yttringar vi gör som kan tolkas som meddelanden från andra människor. Hit räknas både det talade språket och andra läten och kroppsspråket. (Theodorsson Annika, 2004, s. 35).

Det går att se på filmen vad det är för gester och blickar som kanske förlöjliga och osynliga gör en person, fastän orden säger något annat.

Analys

Gjorde vi ett filosofiskt samtal?

Det är svårt att svara ja eller nej på den frågan, det får bli både ja och nej. Vi följde modellen och följde Lipmans tågordning för ett filosofiskt samtal, vi strävade mot en undersökande gemenskap/Community of Inquiry, vars syfte är att söka sanning och att utveckla sin självkännet och sin egen tillvaro, en nödvändig förutsättning är:

//...The readiness to reason, mutual respect (of children towards one another, and of children and teachers towards another), and an absence of indoctrination. (Matthew Lipman, 1980,s.45)

I en sådan gemenskap kan vi undersöka vad som är möjligt, vi kan stimulera varandras fantasi genom att lyssna på och kritiskt bedöma argument och slutsatser och samarbetet i samtalet. Att samtala är fundamentalt för utvecklandet av förmågan att tänka enligt Lipman(Ohlsson Ragnar, 1999,s.21)En av insikterna vi fick under vårt samtal var att en undersökande gemenskap inte är något som kommer till i en handvändning, utan är ett ideal att sträva mot som Liza Haglund skriver i *Öppet sinne och stor respekt* (2004,s.17). Vi är ovana och vi hade behövt en ledare som ställde mer frågor, däremot tog alla ansvar för att samtalet fortsatte, vi försökte utveckla en fråga och se nya perspektiv på ett nyskapat begrepp; *manism*, och få en djupare förståelse(Haglund Liza, 2004,s.18), men det blev även en hel del forskningsfakta. Jag upplever att vi inte lyckades fullt ut, men vi strävade alla mot ett filosofiskt samtal. Vi lyssnade för det mesta på varandras tal, vi visade omtanke och respekt (utom då vissa enstaka misstroagna kommentarer fällades), vi uppmuntrades till att tänka själva i tankepauserna, men det blev inte alltid en fördjupad förståelse av vad den andra sa. Vi trodde oss förstå och var överens. Men efteråt kan vi inte veta om vi förstod den andre, för vi frågade alldeles för sällan hur menar du nu? Ändå förekommer mot slutet frågor då och då som: *Nu förstår jag inte riktigt vad du menar? Vad menar du nu? Men vad jag menar..., Jag förstår inte riktigt, vilka vi menar du nu? Jag är inte säker på att jag förstår vad du menar?* Detta upptäckte jag inte då vi såg filmen första gången, ju mer jag ser filmen desto mer saker upptäcker jag. Så om man ser på samtalet i sin helhet så blev det "bättre" mot slutet, träning ger färdighet. Det var andra gången vi var med om ett filosofiskt samtal enligt Lipmans modell. Jag upplevde att vi var ovana och alldeles för artiga mot varandra . Men om vi skulle ha dessa samtal kontinuerligt är jag övertygad om att vi skulle bli skickligare på att "borra oss in" få en djupare förståelse, leka och använda fantasin mer, vara lite mer "crazy", se nya perspektiv, utveckla frågan mer och våga ifrågasätta varandras hypoteser med frågor som: *hur menar du nu?*(Haglund Liza, 2004,s.18).

Arbete med filosofi är egentligen att arbeta med sig själv. Med sina egna uppfattningar. Med hur man ser på saker och ting (och vad man kräver av dem) Ludwig Wittgenstein i "filosofi"(Beate Borresson & Bo Malmhester, 2004, s.31)

Om vi hade haft fler filosofiska samtal i denna gruppkonstellation innan vi filmade och varit mer vana, så tror jag att det skulle sett helt annorlunda ut, och samtalsledaren skulle inte behöva fråga och utmana oss, vilket hon förövrigt gjorde alldeles för lite under detta samtal vilket påverkade resultatet, om hon frågat mer skulle vi blivit tvungna att utveckla frågan mer och kanske vågat ifrågasätta varandras hypoteser med frågor som: *hur menar du nu?* För att få tillgång till en djupare förståelse, och kunna se nya perspektiv(Haglund Liza, 2004,s.18).

Vi höll inte ett sokratiskt samtal eftersom vi hade en annan samtalsstruktur, mycket är lika såsom att det inte finns ett rätt svar, inga givna lösningar(Ohlsson Ragnar 1999,s.20), vi får med oss nya frågor efter ett samtal, deltagarna ska tala från egen övertygelse inte luta på auktoriteter eller allmänna föreställningar/forskningsfakta, samtalsledaren ska inte besvara frågorna, ett meta samtal hålls efteråt, det finns regler/rekommendationer för hur deltagarna och samtalsledaren skall uppföra sig för att det ska

bli ett givande samtal. T.ex. att lyssna och försöka förstå, ta ansvar för att samtalet fortsätter. Det som skiljer det filosofiska samtalet från det sokratiska är att i det sokratiska samtalet går man in i texten och försöker tolka och hitta citat som "bevis" hur författaren tänkt om det som den skrev, därmed distanserar sig deltagarna från sig själva under just denna del av samtalet i ett sokratiskt samtal. När de tolkar texten "går" svaret att hitta i sinnevärlden. (förutom att vi läser texten olika pga. vår förförståelse förstås).

Var samtalet vi gjorde deliberativt eller inte?

Jag inleder med att skriva hur jag förstår begreppet deliberativt samtal just nu utifrån Roth, Englund och Theodorsson. Deliberation betyder i uppslagsboken rådslå och noga överväga. Att tala med andra och överväga med sig själv. Ett deliberativt samtal kan ske var och när som helst, när människor samtalar med varandra kan man sedan och/eller under tiden avgöra om människorna förmådde eller inte förmådde samtala deliberativt. Ett deliberativt samtal ska hållas fritt från störningar, vilka uppkommer eftersom vi lever i en värld full av maktrelationer. Det är inte rimligt att någon sammanslutning av människor kan hållas ren från dem. Enligt Annika Theodorsson (2004, s.32) är störningar:

Osynliggörande, att behandla deltagare som luft, stänga dem ute.

Tolkningsföretråde, Att servera sina åsikter som fakta.

Ämnesundvikande, Att definiera vad som ska diskuteras.

Pacificering, flykt från ämnet.

Förlöjligande, att behandla någon nedsättande.

Avbrytande, att avbryta eller prata i mun på någon annan.

I ett idealt deliberativt samtal ska deltagarna ha lika stor rätt och möjlighet att framföra sina åsikter, ställa frågor, komma med kritik och tolkningar. Alla ska ha lika stor rätt att bli lyssnade på och förstådda, att själva lyssna med föresatsen att förstå det som sägs, att ta till sig påståenden som andra kommer med, att vara uppriktig och ärlig med sina åsikter och önskemål samt att ta ansvar för att samtalet fortskrider. Klas Roth pratade på seminariet på Lärarhögskolan, om vikten av att försöka förstå varandra: Nu förstod jag dig på det här sättet, förstod den andra vad jag sa? Ansvar på tydlighet ligger hos den som talar och lyssnaren lyssnar så generöst som möjligt.

Tomas Englunds (2004,s.62-63) fem kriterier för att ett deliberativt samtal ägt rum är:

a) Där skilda synsätt ställs mot varandra och olika argument ges utrymme.

b) som alltid innebär tolerans och respekt för den konkreta andra; det handla bl.a. om att lära sig lyssna på den andres argument.

c) Med inslag av kollektiv viljebildning, dvs. strävan att komma överens eller åtminstone komma till temporära överenskommelser (även om icke överenskommelse föreligger).

d) där auktoriteter/ traditionella uppfattningar må ifrågasättas.

e) utan direkt lärarledning, belysa olika problem utan närvaro av läraren.

Klas Roths (2004,s.98-99) principer som är väsentliga för deliberativa samtal är: Maximeringsprincipen, utan den skulle vissa grupper/individer förvägras möjlighet att demokratiskt överväga det de berörs av .

Reciprocitetsprincipen, vilket innebär individers moraliska rätt att överväga demokratiskt, vad helst de finner meningsfullt.

Offentlighetsprincipen, innebär att vadsomhelst som individen finner meningsfullt att överväga också sker offentligt.

Likvärdighetsprincipen, innebär att vars och ens förståelse oavsett deras status, inkomst, utbildning eller sociala etniska och religiösa tillhörighet beaktas lika.

Felbarhetsprincipen, innebär att det kan finnas avvikande tolkningar på fakta- "sanningar" vilket kan motivera ogiltigheten hos ett yttrande.

Legitimitetsprincipen, vilket innebär att kunskap och värden och handlingsnormer är giltiga om de accepteras av alla i praktisk diskurs.

Enligt hur jag tolkar Englunds kriterier, så hade vi ett deliberativt samtal. Enligt hur jag förstår Klas Roth så hade vi ibland ett deliberativt samtal och ibland inte. Vi kom överens

men vi kanske inte förstod varandra på djupet alla gånger. Vi var helt enkelt för artiga mot varandra och ovana att samtala i denna konstellation och framför kameran vilket i sig var en rumslig störning. Dessutom tänker jag, att vi har påverkats av kursens olika samtalsuppförande - "regler", vilket gjorde oss medvetna om hur vi själva betedde oss under samtalet, i ett fritt "vardagssamtal" skulle definitivt fler omedvetna diskurser göra sig hörda. Och enligt Annika Theodorsson, så är ett samtal utan störningar knappast möjligt. Jag ser att vi hade en del störningar såsom tolkningsföreträde och avbrytande. Tolkningsföreträdet var forskningsfakta som svar på frågor som väcktes i diskussionen, jag menar att det inte alltid störde så allvarligt så att samtalet hindrades, tvärtom spann vi vidare på den nya tråden. Jag upplever att vi ibland hade ett deliberativt samtal enligt Theodorsson och ibland inte.

Fakta kan ju verkligen "lägga locket" på ett samtal, men då vi hade flera deltagare som tog ansvar för att samtalet fortsatte, så störde det inte för mycket. Vi följde samtalsstrukturen, vi blev överens och trodde oss ha samma betydelse av orden för det mesta, därför uteblev alltför ofta frågan: *hur menar du?* Frågor väcktes som blev besvarade av forskningsresultat eller erfarenhetsbaserade exempel, ibland blev det en stunds eftertanke för att sedan återuppta samtalet. Jag upplevde att samtalet fortsatte pga. att nya frågor väcktes av en ny insikt. Handlar det om vad den som tillför fakta har för avsikt? Jag upplever att det blir skillnad beroende av, om det är för att ge mer information eller svar på en undran eller om det är för att få igenom sina argument och så att säga "vinna" över den andra som därmed förlorar. Jag tänker att jag förändrat min självbild och kommer att tänka på och vara medveten om, att inte presentera så mycket fakta nästa gång jag samtalar med andra människor.

Den inre självbilden är summan av det som påverkar individen inifrån, det vill säga hennes egna tankar om sig själv, medan den yttre sammanfattar alla intryck som kommer från andra människor runt omkring henne (Theodorsson Annika, 2004, s. 35).

Dessa båda delar sammanväxta och beroende av varandra. Människor som blir utsatta för allvarliga störningar som t.ex. osynliggörande, förlöjligande, tolkningsföreträde m.m. i ett samtal påverkas negativt. Enligt Annika Theodorssons studie så ger ett deliberativt deltagande (om de är långa och fria från störningar) människor självförtroende, de får en mer positiv självbild och de blir positiva till fortsatt (politiskt) engagemang. De vars självbild blivit mer negativ var inte lika benägna att engagera sig.

De deltagare som upplever att de blir trevligt bemötta och "får vara med", som inte upplever att de blir utsatta för störningar i samtalen och som känner att de har tillgång till både formella och informella arenor menar att det har haft positiv effekt på deras syn på sig själva och sin egen förmåga (Theodorsson Annika, 2004, s. 59).

Detta citat sätter fingret direkt på vilket ansvar vi har som lärare, att få alla att känna sig sedda och hörda och vilken stor betydelse det har.

Diskussion

Pedagogiska konsekvenser

Vår kulturs samtalsdiskurs upplever jag som en diskurs^{1[1]}, där vi **ska** komma överens. Vi är generellt rädda för konflikter och höga röster^{2[2]} (Ohlsson, Ingela, 2002 & 2003). Frågor som: *Hur menar du nu?* Upplevs som ett ifrågasättande, ett "jag håller inte med",

^{1[1]} *Diskurser är ständigt i rörelse; de förändras och modifieras ständigt, därför att de produceras och reproduceras av och mellan människor som kommunicerar med varandra.* (Nordin-Hultman 2004, s. 40)

^{2[2]} *Ingela Olsson Invandrарverket Helsingborg, Barncancerfondens tidning 4/2004 "Det som också är utmärkande för oss är att vi i sociala sammanhang döljer känslor och har en mild samtalsston För att förstå människor från andra kulturer behöver vi först förstå vår egen kultur. Det gäller att se igenom alla regler, normer och värderingar som vi själva bär med oss."* samt föreläsning ,skarpnäck 2003 05 07?

som kan leda till konflikt. Istället för att ha betydelsen: *Nu är jag nyfiken på hur du tänker, berätta mer! Jag har verkligen lyssnat på dig!* Det är uppenbart att vi behöver mer träning i detta sätt att tänka och tala,

//...den filosofiska träningen ger en grundläggande färdighet i att tänka, som inte kan förvärvas på annat sätt (Ohlsson Ragnar, 1999,s.409)

det är av stort värde om barn och ungdomar får tillgång till det tidigt, så att mer av det förgivet tagna blir synligt för dem. Jag menar att detta handlar om diskurser, vi vet vad som är "rätt" och "fel" sätt att vara/göra/säga som t.ex. lärare/elever/studenterna. Den förståelse jag gjort av begreppet diskurs kommer från ett feministiskt poststrukturellt sammanhang och innebär att diskurs står för innebörden och betydelsen i det som sägs dvs. det vi menar och hur det påverkar vårt handlande. Diskurser är föränderliga och bundna till sociala och historiska sammanhang, de är mer eller mindre aktiva och en del dominerar över andra (Lenz-Taguchi, Hillevi 2004, s.15). Genom dessa samtal kan vi synliggöra det för givet tagna/diskurserna och få tillgång till fler perspektiv genom de andra deltagarna och samtalsledarens språk. Vi kan få tillgång till mer av verkligheten. Diskurserna makt över oss är så stor att vi förblindas att se det som vi har framför ögonen. Det är så förgivet taget att det blir osynligt, det är först då någon gör "fel" som det syns. Genom att dekonstruera^{3[3]} begreppet manism som någon slags motsats till feminism fick vi syn på våra förförståelser om vad begreppet feminism innehåller. Att dekonstruera begrepp och fakta vi omger oss med, kan göra att vi får syn på det förgivet tagna och på det sättet får tillgång till fler tolkningar som också är rätt, vilket är hur jag läser Klas Roths felbarhetsprincip.

En av deltagarnas följdfrågor i samtalet var: *Jag skulle vilja bryta upp med en fråga, Äh.. med tanke på det du säger -Fan va bra att de börjar i förskolan!... Finns det någonting vi kan göra? För vi är ju faktiskt individer som är.... som ungar tittar på, och som formar sig efter oss finns det något vi kan göra? Finns det någonting annat som vi kan göra om man nu inte kan jobba på förskolan?*

Vilket förde samtalet direkt till pedagogiska konsekvenser, dels vad ett sådant här samtal kan leda till för nya frågor och insikter och dels vad det kan leda till för konkreta tips och metoder som vi kan börja pröva både privat och i förskola och skola för att förändra, i det här fallet könsmaktsordningen. Jag har under mina år i förskolan upptäckt hur viktigt det är med en fungerande organisation och struktur. De som har svårt att samtala fritt kan få ett stort stöd av strukturen. Jag blir mer fri om jag har en struktur eller ram i arbetet, än om det är helt fritt. Det "helt fria" kan stressa och ta mycket tid och energi (och är alltså långt ifrån fritt). Jag tänker att ett förhållningssätt också är en slags struktur, och bättre än en metod utan eget tänkande och ansvar. Därför är det av stor vikt *hur* ett metodmaterial används. Därför tycker jag att dessa två olika samtalsmodeller som vi fått tillgång till på kursen, fungerar bäst för mig om jag kombinerar och/ eller använder dem vid olika tillfällen beroende på mitt syfte. Jag behöver alltid ha med mig det deliberativa tänkandet, så att ingen deltagare i samtalet osynliggörs eller förlöjligas eller inte får prata om sina erfarenheter och tankar.

Ett deliberativt samtal kan ske närhelst, vi behöver ej ordna en särskild situation som vid filosofiskt eller sokratiskt samtal(Klas Roth, Lhs^{4[4]}. seminarium 2006 10 06).

Jag tar ansvar och förhåller mig på ett visst sätt för att bli en mer lyssnande samtalsledare/ deltagare och använder mig av en struktur som vi följer enligt t.ex.

^{3[3]} Dekonstruktion - att synliggöra det för givet tagna för att överskrida det

Jacques Derrida^{3[3]} myntade begreppet *dekonstruktion* som innebär att först synliggöra det förväntade och förgivet tagna för att sedan kryssa över det, inte för att välja bort det vi får syn på till förmån för det nya, utan för att möjliggöra andra sätt att förstå samtidigt som det första fortfarande är synligt. Dekonstruktionen kan förändra ett tänkande och upptäcka fler sätt att förstå. Det möjliggör ett "både och-" istället för ett "antingen eller- tänkande".

^{4[4]} **Lärhögskolan ,Stockholm**

Lipmans metod (värderingsfrågor). Om jag vill ha ännu mer struktur på samtalet eller om vi vill försöka förstå vad en konstnär eller författare vill säga med sin text eller bild så känns sokratiska samtalet som en bra form, särskilt om jag har en grupp som lätt kommer i konflikt med varandra eller i kommer affekt om det blir för personligt/privat, då kan vi distansera oss från oss själva och gräva djupare i texten istället. Jag vet också av erfarenhet att ju mer vi samtalar tillsammans desto mer medvetna och skickligare blir både jag och barnen och de andra pedagogerna på att lyssna, hitta förklaringar och argument. (Beate Borresen & Bo Malmhøst 2004, s. 39) I mitt yrke som lärare för yngre åldrar har jag upptäckt betydelsen av bl.a. det talade språket. Jag har arbetat sedan 1994 med ett Reggio Emilia- inspirerat arbetssätt, vilket inneburit många samtal med barn utifrån något vi tillsammans vill undersöka såsom ett fenomen eller något begrepp i deras vardag. Jag har upptäckt hur svårt det är att verkligen lyssna och hur lätt vi läser in utvecklingspsykologiska perspektiv i det som barnen säger, och/eller "hjälp" dem och fyller i det som jag/vi tror att de kommer att säga (om det tar för lång tid). Jag har också upptäckt hur lyssnandet och pedagogisk dokumentation^{5[5]} hjälpt mig att synliggöra vad jag och barnen gör och säger, och vilka frågor eller när och på vilket sätt de ställs påverkar hela situationen och barnens intresse och nyfikenhet. Fantasin är viktig och behövs för att utveckla nya idéer! Barnen måste få fantisera och pröva sig fram, de får inte hämmas av vuxnas påpekanden om hur det egentligen förhåller sig/fakta eller av listiga motexempel (Ohlsson, Ragnar 2002, s.117)

Fantasin är källan till både nya vetenskapliga bilder och den fysiska världen och nya föreställningar om möjliga samhällen... förmågan att ge en ny beskrivning av det bekanta i obekanta termer (Rorty Richard, 1999, s.80)

I sokratiska, filosofiska, deliberativa samtal kan vi dekonstruera olika begrepp för att kunna se fler sätt som är rätt, att olika människor med olika förförståelse kan lära oss/mig att kunna se saker från olika perspektiv, det är lärorikt. Lärandet sker enligt min erfarenhet huller om buller och inte enligt en linje framåt och uppåt från en förmedlare/lärare till en elev/student utan lärandet sker i mellanrummet mellan människor som kommunicerar med varandra. Det blir ännu mer tydligt för mig i dessa samtal. Människor lär sig i mötet med andra.

"Det handlar inte om att förenkla för barnen, utan tvärtom att göra saker mer komplexa för att locka fram fler idéer" (Lenz-Taguchi, 1997, s.66)

Att få yttra sig och höra sina egna och andras teorier om olika fenomen/värdefrågor vi ställs inför i vårt samhälle, för att sedan omvärdera sina egna åsikter och tankar, eller att i alla fall få syn på, att det som vi tar för givet att alla tycker lika om, skiljer sig en hel del. Vi får tillgång till fler sätt att tänka om samma sak vilket vidgar och fördjupar vår förståelse. Och vi blir själva medvetna om diskurser vi bär omkring/genomkorsas av.

De lär sig inte bara vad en text handlar om, utan även att genom att förstå en annan, också bättre förstå sig själv (Lindström, Lars 2000, s.78).

Jag har under kursen gjort mig själv ännu mer medveten om hur jag talar och uppför mig med andra människor i samtal och disciplinerat mig bättre och försöker lyssna koncentrerat och inte avbryta. Detta är en ständigt pågående process och jag blir aldrig färdig. Jag frågar nu oftare; *hur menar du nu?, förstår jag dig rätt om...?* Jag försöker också tydliggöra även det outtalade. *Med det menar jag...* I vår dikotomi^{6[6]}

^{5[5]} Att dokumentera vad barnen och pedagogerna gör och säger med hjälp av anteckningar, kamera, video och bandspelare för att synliggöra hur vi gör och varför, för att kunna planera nästa steg i t.ex. . Ett projektarbete. Med fokus på lärandeprocessen snarare än resultatet, för att visa för barnen själva, föräldrar, pedagoger och utomstående som besöker förskolan - skolan.

^{6[6]} Dikotomibegreppet innebär att ord bär på motsats betydelser, där det ena ordet har ett högre värde än det andra (Descartes René, Fransk filosof 1596-1650) Ordet "man" anses också vara mer värt än ordet "kvinna." (Lenz-Taguchi 2000, s.123) Likadant med andra ord såsom svart-vitt, kropp-själ, ond-god m.fl. Det är en viktig kunskap att ett ord består av omedvetna, outtalade

uppdelade kultur ger vi det uttalade lika stor betydelse som det uttalade. Det innebär att ett ord inte bär på en innebörd som kan se olika ut för olika människor, utan att det även bär på en motsatsbetydelse som det värderas mot. Om jag säger ordet *kvinn*a så läser andra omedvetet in betydelsen "*alltså inte man*", inte "*alltså inte barn eller hund*". "Detta gäller förstås även omvänt vilket gör frågor om hur vi menar ännu mer viktiga. Det har varit och är en utmaning som känns jättebra, svår och nyttig.

Här nedan har jag samlat de pedagogiska konsekvenserna och/eller resultaten som de olika samtalen kan ge, enligt författarna till böckerna på filosofikursen. Jag ser att de har en mängd viktiga perspektiv gemensamt. T.ex. hur språket utvecklas, att tid avsätts till samtal och vad språket innehåller och hur det påverkar dem själva och andra, samt hur samtalsdeltagarna kan få en bättre (eller sämre) självbild, de blir mer medvetna om sig själva och andra och normer så de kan påverka sitt eget liv och sitt lärande, för att så att säga vara med och skriva sin egen historia, inte bara blint följa och reproducera det som andra bestämt har ett värde.

Jag har ju redan ett liv och det är enklast att bara flyta med – fortsätta att leva som man väntar sig och lita på de auktoriteter man lärt sig lita på. Men kan jag möta min blick i spegeln om jag aldrig tar mitt liv på större allvar än så? Om jag vill berättiga mitt liv och mina val inför mig själv och andra så behöver jag tänka efter(Carlshamre, Staffan 2005,s.6).

Filosofiskt samtal stimulerar den enskildes självständiga tänkande, begrepps och språkutveckling och förmåga att ge grunder till och bedöma ståndpunkter. De viktigaste skälen till att hålla på med filosofiska samtal med barn är att de ger tid och möjlighet för barnen att arbeta med egna erfarenheter och tankar, genom att lyssna till varandra får de, via de andras synpunkter och exempel, nya perspektiv på egna idéer. I och med att deras sätt att tänka bedöms av andra lär de dessutom känna positiv och negativ kritik. Men först och främst lär de sig ställa egna frågor. **Det gör det möjligt för dem att i högre grad ta kontroll över sin egen utveckling!** (Beate Borresson & Bo Malmhøster ,2004, s.16-17)

Resultaten av sokratiska samtal listade Ann Pihlgren på Whiteboarden som tre produktkategorier (Pihlgren, Ann, seminariet, Lhs. 2006-09-13). *Förmågan till kritiskt tänkande* är förutsättning **för att själv ta kontroll över sitt liv och sina val, Språkfärdigheter** självklart viktigt i ett samhälle som bygger på kommunikation. *Karaktärsdaning* gillar jag inte som ord, men innebörden som Ann förklarade tilltalar mig; att barnen ses som och gör sig till agentiska subjekt och inte blir och gör sig till offer för olika strukturer.

Deliberativ pedagogik formulerar förutsättningar för utvecklandet av barns och ungdomars demokratiska kompetens i deliberativa värden, dvs. **för utvecklandet av deras kompetens att på egen hand eller tillsammans med andra värdera kunskap, värden och normer. De ges möjlighet att försöka förstå och argumentativt och ömsesidigt rättfärdiga det som berör dem.** Elevers frihet att demokratiskt överväga det de berörs av är avhängigt deras makt. Jag håller fullständigt med Klas Roth som skriver att, undervisningen präglas av en instrumentell karaktär. Den syftar ofta till att styra elevens lärande med bl.a. på förhand formulerade frågor med mer eller mindre givna svar. Elever ges sällan möjlighet att förstå, undersöka och granska varandras självförståelse, kunskap, värden eller handlingsnormer utifrån olika aspekter. Vilket är underligt med tanke på hur många individer och mängd av kompetens och aktivitet man skulle kunna ta vara på, och dessutom skulle deltagarna få med sig redskap för livet och göra en vardag och ett lärande i förskola och skola mer meningsfullt.

motsatsbetydelser. Dikotomibegreppets innebörd, blir det en stor tillgång för min förståelse av min omvärld och alla missförstånd som uppstår i mötet med andra människor. Det blir extra viktigt att vara tydlig med vad och hur jag säger saker och att vara medveten om att människor läser in andra "osynliga" betydelser i det jag sagt.

Jag tänker att förutsättningen för att nå upp till förskolans och skolans demokratiska uppdrag att utbilda reflekterande och demokratiska samhällsmedlemmar, är att arbeta med filosofiska samtal eller sokratiska samtal med barn på ett deliberativt sätt.

Referenslista

- Børresen, Beate & Malmhøst, Bo (2004). *Låt barnen filosofera* Stockholm: Liber
- Staffan Carlshamre. red. *Filosofiska frågor - äventyr i tankens värld* (2005). Stockholm: Utbildningsradion.
- Haglund, Liza & Persson, Anders (2004). *Öppet sinne, stor respekt*. Rädda barnens förlag.
- Haglund, Liza (2001). *Att tänka noga*. Stockholm: Tiden.
- Lindström, Lars (2000). Sokratiska samtal och reflekterande läsning. I Maj Björk *Att växa med språk och litteratur*. Svenskläraryrskrift 2000. Stockholm: Natur och Kultur.
- Lenz-Taguchi Hillevi, (1997) *Varför pedagogisk dokumentation?* Stockholm: HLS förlag
- Lenz-Taguchi Hillevi, (2000) *Enmancipation och motstånd*. Stockholm: HLS förlag
- Lenz-Taguchi, Hillevi (2004) *In på bara benet* Stockholm: HLS förlag
- Lipman, Matthew, Sharp, Ann Margreth & O'Scaynan, Fredrick.S. (1980). *Philosophy in the Classroom*, 2:nd ed., Philadelphia. Temple University Press.
- Malmhøst, Bo & Ohlsson, Ragnar (1999). *Filosofi med barn*, Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Nordin-Hultman Elisabeth (2004) *Pedagogiska miljöer och barns subjektskapande* Stockholm: Liber
- Ohlsson, Ragnar (2002). *Tolerans och sanning*. I tidskriften *Barn*, utgiven av NTNU
- Premfors, Rune (2004) *Deliberativ demokrati*. Studentlitteratur AB
- Rorty, Richard (2003). *Hopp i stället för kunskap*. Göteborg: Daidalos. (80 s).

Föreläsningar och seminarier

- Ohlsson, Ingela, Skarpnäck 2003 05 07 (?)
- Pihlgren, Ann, Seminarium, lärarhögskolan Stockholm 2006-09-13
- Roth, Klas, Seminarium, lärarhögskolan Stockholm 2006 09 29 & 2006 10 06
-